

En forræders vekst og fall

NYE BØKER

Sverre Rødder: **MIN ÆRE ER TROSKAP. OM POLITIMINISTER JONAS LIE.**

Dokumentar: **Aschehoug.**

Anmeldt av **TERJE STEMLAND**

I mange og lange etterkrigsår var okkupertidens norske åndslangere et ikke-tema; de var mer eller mindre usynlige i den offentlige debatt. Det store omslaget kom våren 1981. Da sendte TV «I solkorsets tegn», en serie på fire programmer om Nasjonal Samlings historie. Det er kommet til 2,7 millioner nordmenn etter krigen, som har få eller ingen forutsetninger for å opp-

fatte norsk nazisme som et nasjonalt traume. Yngre historikere har dessuten i noen år nå nådd ut til almenheten med sin forskning.

Aschehoug har formelig startet en serie om krigstidens statsråder. Ifjor utkom Nils Johan Ringdals «Gal mann til rett tid» – om justisminister Sverre Riisnæs. Nå foreligger Sverre Rødders bok «Min ære er troskap. Om politimester Jonas Lie».

Rødder er i motsetning til Ringdal ingen faghistoriker. Han er pensjonert politiløvetjent med særlig interesse for okkupasjonstiden og har to bokutgivelser bak seg. Og han skriver godt. Da han som 20-åring ble ansatt ved Bergen politikkammer 9. mai 1945, var hans første oppgave å vokte NS-folk og gestapister. Blant disse var begeistring for Jo-

nas Lie påtagelig, mens Rødders kolleger kalte ham «Judas» Lie.

Hvem var så Jonas Lie (1899–1945)? Foruten at han hadde en stor dikter ved samme navn som farfar, var han en meget aktet samfunnsborger – før krigen. Allerede som 17-årig artianer reiste han til Tyskland som krigakorrespondent. Hans familie var utpreget protyisk, og det er med bitterhet og resignasjon unge Lie kommenterer Tysklands våpenstillstand i sin dagbok.

Som krigsromantiker ønsket han å bli offiser og fullførte første år på krigsskolen. Imidlertid var det da en alminnelig mening at siste krig var utkjempet, for nå hadde nasjonene opprettet Folkeforbundet. Lie studerte jus, og etter endt eksamen og noen år som advokatfullmektig, gikk han inn i politiet. Senere ble det ledende stillinger i statspolitiet og utrykningspolitiet. Overalt ble han ansett som en effektiv tjenestemann, og han nød stor popularitet blant sine underordnede. Hans ry vokste ytterligere ved at han var politipresentant under folkeavstemningen i Saarland i 1935. Tre år etter ble han delegat til en kommisjon nedsatt av Folkeforbundet, som skulle tilrettelegge referendum i provinsen Alexandrette.

Men Jonas Lie hadde også dikterevner. Særlig ble hans kriminalromaner skattet, og i 1939 vant han en konkurranse med «En hal følger båten». Idéen til boken hadde han fått noen år tidligere da han eskorterte utviste Leo Trotskij på norsk skip til Mexico.

9. april 1940 ledet Lie overvåkings-tjenesten i Øst-Finnmark. Da han fikk høre at Vidkun Quisling hadde utnevnt ham til justisminister, ble han meget oppbragt. Han ga uttrykk for at han anså Quislings initiativ som landsforræderi. Straks etter tar Lie seg via Finland og Sverige til Øst-Norge for å slutte seg til sin militære avdeling. Han ønsker å «vaske skampletten av sitt navn», og rekker såvidt å bli involvert i en trefning før den norske styrken må trekke seg tilbake. I begynnelsen av mai er han tilbake i Oslo og gir i et intervju uttrykk for sin forakt for Quisling og NS, en forakt som er gjensidig. Men okkupantene så med andre øyne på den internasjonalt kjente politijuristen. Dessuten ble han venn med Terboven i sin tid i Saarområdet...

Sverre Rødders bok om Jonas Lie (bildet) er blitt både innsiktsfull og gjennomarbeidet, mener vår anmelder.

Jonas Lie hadde riktignok vært medlem av NS en tid midt på 30-tallet, men det er ingen tvil om at han gjennomgår en omvendelse fra mai til midt i september, da han melder seg inn i NS for annen gang. Han søker faktisk foretrekke nok så ydmykende for ham, men 25. september blir han av Terboven utnevnt til kommissarisk statsråd for politidepartementet. Da er han allerede i full gang med å verve medlemmer til NS.

Sverre Rødder gir ingen forklaring på hva som definitivt førte til omslaget hos Lie. Den mest nærliggende er trolig karrierehensynet. Hvis han ikke sluttet opp om «nyordningen», ville han bli satt utenfor innflydelsefulle posisjoner. Og det var han ikke vant til. Mennesker er blitt forrædere for mindre.

Selv om Lie aldri fikk noe fortrolig forhold til Quisling (hvem fikk forresten det?) og

NS, satte han nå inn alle krefter på å nazifisere norsk politikk. Det lyktes han aldri helt med, men han oppviste ingen ringe grad av brutal hensynsløshet i forsøket. Dessuten opprettet han et politisk parti som skulle «ta seg av folk som mistet tankeevnen 9. april og aldri fant den igjen». I 1941 ble han sjef for nyopprettede Norges SS, som i året etter ble til Tysklands SS Norge. SS-formasjonen var opprinnelig tenkt som en kulturell og ideologisk sammenslutning, et bindeledd mellom de germanske folk. Den fikk imidlertid et klart militært preg; krigssituasjonen krevde sitt. Lie kom da også primært til å anse eliteorganisasjonen som en militær reservestyrke i kampen mot bolsjevismen. Ifølge Svein Blindhelms «Nordmenn under Hitlers fane» var 400 nordmenn til enhver tid ved fronten. Lie deltok selv på Balkan og ved Leningrad.

I 1942 blir Lie politimester i Quislings regjering, og i 1944

spiller han en sentral rolle i tvangsevakueringen og raseingen av Finnmark.

Lies karriere var preget av hans organisasjonstalent, og hans praktiske sans og naturlige autoritet. Derfor kom han til å bli så fryktet og avskydd da han anvendte sin begavelse til å stå i tyskernes sold.

Hans siste dager utvikler seg imidlertid til en ren farsø. Sammen med regjeringskollega Sverre Riisnæs og sikkerhetspolitijef Henrik Rogstad dannet han intet mindre enn «nazismens siste skanse i Europa». Quisling hadde overgitt seg; den tyske krigsmakt hadde kapitulert betingelsesløst. Mens Jonas Lie spradet teatralisk rundt i stålhelmet, SS-uniform med jernkors og distinksjoner, ridebukser og høye lærstøvler.

Sverre Rødder har skrevet innsiktsfullt og gjennomarbeidet om Jonas Lie. Dertil har han forsynt boken med et omfattende noteapparat.

Efter år og dag

SELVBIOGRAFI

En rik erindringsbok med varme, livfulle skildringer av barne- og ungdomsår og nærbilder av Marie og Knut Hamsun - ikke minst gjennom farens mange hittil upubliserte brev til sønnen Tore.

En bok om hans vei som kunstner, om tredveårene, om samarbeidet med tyskerne og den vanskelige etterkrigstiden.

Rikt illustrert.

Kr. 268,-

GYLDENDAL

KRONIKK